

БӘХТИҶАР
ВАҲАБЗАДӘ

ПАҶЫЗ
ДУШҮНЧӘЛӘРИ

Ваһабзадэ Б.

В27 Пајыз дүшүнчэлэри. Ше'рлэр. Б., Жазычы, 1981.

366 с. портр.

Бәхтијар Ваһабзаданин нөвбәти китабына тәзә әсәрлэри илә Јанашы, әввәлләр Јазылмыш бир сыра сечмә ше'рлэри дә дахилдир. «Пајыз дүшүнчэлэри» мә'налы аддыр; өмрүн Јеткин Јашында шаирни дүнја һаггында, инсан вә онун чәмијјәтдәки Јери, вәтән вә дорма халг гаршысында борчу барәдә постик сөһбәтдир. Бу сөһбәти мүдрнклик, фәлсәфи үмумиләшдирмә бачарығы, вәтәндашлыг Јангысы сәнијләндирир.

В $\frac{70403-86}{M-656-81}$ 64-81

С(Аз)2

ӨМРҮН ПАЈЫЗЫНДА

Бэхтијар Ваһабзадә җарадычылығына дәличәсинә бир вурғунлугла бағлананлар да вар, нисбәтән сојуғ јанашанлар да. Биринчиләрин сајы икинчиләрдән мүгајисәјәкәлмәз дәрәчәдә чохдур. Ону севән охучулар бу севкинин көкү, мајасы барәдә мүхтәлиф чүр, мүхтәлиф сәвијјәдән даныша, шаирин поетик гүдрәти, еллик күфузу, җарадычылығ јолунун дүзкүнлүјү һаггында јүзләрлә чидди, инандырымы мисал, дәлил-сүбут кәтирә биләрләр. Она лагејд галанларын илишик нөгтәси-исә чох вахт бир олу: дидактика, муһакимәчилик...

Охучуларын фикир чәкишмәләринә һакимлик етмәк олмаз, бу чүр мүхтәлифлик тәбиидир вә күлл һалында әдәбијјатымызын хејри-нәдир. Лакин охучу фикрини бир кәнара гојуб, Бэхтијар Ваһабзадәнин җарадычылығына бир әдәби һадисә кими јанашсағ, истәр-истәмәз, онун сон ијирми-отуз илдә халгымызын ичтимаи-әдәби фикриндә ојнадығы рољдан данышмалы олуруғ. Бу, бүтүн ајры мүнасибәтләри көлкәдә гојан вә җарадычылығын, бәди и фикир мәһсулларынын ән чәтин сынағ мејданыдыр. Бэхтијар Ваһабзадә, бир шаир кими, ел-оба гаршысына үзүағ чыхмышдыр вә чамаата пәрдәсиз-филянсыз, позасыз, сәми и бир севки илә мүрациәт етмишидир; җарадычылығы халға илаһи бир инамла долудур вә бу инам онун сәнәткар тәләјиндә башлыма рољ ојнамышдыр. Јухуда гышгыран адамлар кими һеч ким тәрәфиндән ешидилмәјән, сәси һеч бир әкс-сәдә доғурмајан јазарлар да вар. Лакин Бэхтијар Ваһабзадәнин сәсинә һәмишә сәс верибләр. О, бир јох, бир нечә нәсил охучунун вәтәндаш кими јоғрулуб-доғулмасында һеч бир тәрәзи илә өлчүлә билмәјән иш көрүб, әдәбијјатымыздакы бөјүк халғ мүәллимләринин ишини давам етдирмәјә чалышыб. Сон онилликләрдә милли шурун сафлашмасы вә формалашмасында, халгын өз ичиндә тәзәдән доғулмасында Бэхтијар Ваһабзадә

жарадычылыгы гэдэр ардымыл тә'сир көстәрмиш гүввэләрин сајы чох аздыр. Мәнчә, сәнәткар үчүн бундан бөјүк хошбәхтлик ола билмәз!

Муасир ше'р һаггында сөһбәтләрдә публицистика ифадәси, адәтән, ики мә'нада гәбул едилир. Ше'рдә поетик баиһлангычы, бәдиһлик мајасыны гурбан вериб, һеч бир емоционал вә интеллект јүкү олмајан фикрин бирбаша, чылмаг шәкилдә ифадәси, пис мә'нада публицистика кими рәдд олунур. Лакин көкү күтлә илә, елликлә бағлы олан бу анлајышын бирбаша, һәрфи мә'насы да көстәрир ки, публицистика маһијјәтчә поезијаја јад дејил; халга мурачиәтдир, һәјат һаггында, ичтимай вә мә'нәви проблемләр барәдә вахтында, чәсарәтлә даныша билмәкдир. һансы заманда, һансы шәраитдә јаранмағындан асылы олмајараг әсл ше'рин дә ән мүнүм вәзифәләриндән бири елә күтләјә, халгын фикир вә дујгуларына тә'сир көстәрмәкдир. Белә вәзифә чох вахт ше'рдән, публицистикада олдуғу кими, фәаллыг, мүбаризлик, күчлү вәтәндашлыг пафосу, ајдын вә барышмаз мөвгә, дүнја вә инсан һаггында һамы илә үз-үзә даныша билмәк бачарығы тәләб едир. Поезијамызын бүтүн тарихи боју мүшаһидә олунан, каһ дидактика, каһ да трибуна ше'рләри шәклиндә өзүнү көстәрән бу хәтт индики дөврдә дә, ше'рилизин ән јахшы јарадычыларынын әсәрләриндә давам вә инкишаф етдирилир; лакин һәр шаирин гәләминдә һәллини бир чур тапыр, дејәк ки, Рәсул Рзанын јарадычылыгында сон дәрәжә конкрет, милли рәнкләрлә үмумиләшән фәлсәфи дујумларын сых говушуғу, көзәл әвәзләнмәләри вә бир-бирини тамамламасы шәклиндә өзүнү көстәрирсә, Мәммәд Аразын јарадычылыгында бу күнүн охучусунун емоционал вә ағыл сәвијјәсинә чох доғма олан бир сәмими һәрарәтлә, чылгын еһтирасла, дилимизин ән јени поетик гәтларына ујарлы бир образлылыгла ашкара чыхырса, Бәхтијар Ваһабзадәнин ше'р вә поемаларында чәмијјәт һадисәләринин, инсан һиссләринин маһијјәтини ачан поетик тәзадлар силсиләси, һиссләрин вә дүшүнчәләрин даими чарпазлашмасы, инкары вә тәзәдән доғулмасы шәклиндә мүшаһидә олунур.

Охучулара чатдырылан бу китаб шаирин поетик тәрчүмеји-һалынын јени сәһифәсидир. Бир охучу кими, мәнә ән чох хош кәлән будур ки, бу сәһифәдә, өмрүн бу мәрһәләсиндә дә Бәхтијар Ваһабзадә өзүнә садигдир, һәгигәтин, азадлыгын, нәчиближин, јер үзәриндә әмин-аманлыгын мүчаһиди вә тәрәннүмчүсүдүр. Инсанын мә'нәви учалыгы бу китабда да халгын бүтөвлүјү, мүстәғиллији, чисмани вә мә'нәви әсарәтдән хилас олмаг һаггы илә паралел, сых говушуг шәкилдә вәрилмиш, шаирин поетик мәрәмынын чанына вә руһуна чеврилмишидир. Инсан вә онун чәмијјәтдәки јери, халг вә онун јер үзәриндәки мөвгәји... Бу ики мәсәлә мүәллифин поетик фикир дүнјасынын ики гүтбүдүр. Бу гүтбләр арасында исә бүтүн чарпышмалары илә, севки вә

сэадэт ахтарышлары илэ, тэрэддүд вэ эзаблары илэ бизэ догма олан бир фэрд, шэхсијјэт дајаныр.

Китабын лирик гэхрэманы, өз һэјат мөвгеји илэ, елэ илк танышылыгдан бөјүк инам, руһи вэ мәнэви јахынлыг һисси доғурур.

Әкэр Бэхтијар Ваһабзадэнин јени китабынын эсас поетик мэрәмны гысача ифадэ етмэк лазым кэлсэјди, дејэрдик: мәнэлы јашамаға чағырыш!

Өлүмдэн горхмајан де кимдир, де ким?
Мәнэсыз јашамаг ондан горхулу...

Әлбэттэ, мәнэлы јашамаг мүхтэлиф чүр вэ бэ'ээн дә бир-биринэ зидд изаһлара јатан сөздүр. Јашамағын мәнэсыны һэрэ өз дүнјакөрүшүнэ вэ ичтимаи идеалларына ујғун баша дүшүр. Бэхтијар Ваһабзадэјэ көрэ сонрадан пешманчылыг доғурмајан, лэјагэтли јашајыш јалныз о вахт мүмкүндүр ки, инсан өз өмрүнү бөјүк идеаллара баглајыр, өвлады олдуғу халгын, үстүндэ кээдији торпағын мәнәфејини өз шэхси мәнәфејиндэн јүксэк тутур, учалыға, камиллијэ чан атыр, һаггын, эдалэтин јолунда һэр шеји гурбан вермэјэ һазырдыр. Мәһз буна көрэ дә о, өзүнү «үмид шаири» адландырыр вэ «Пајыз дүшүнчэлэри»нин бүтүн поетик руһунда бир баһар тэрәвэти, кәнчлик үмиди вар.

Мәнэлы јашамаг! Бу сөзлэр инсана ауд оlanda — көзэллик, халга ауд оlanda — шэрәф вэ гэхрэманлыг кими сәслэнир. Мүхтэлиф заман вэ јаш бөлүмлэриндэ дә, севки сынагларында да, борч дүјғусунун чағладығы анларда да бу тэлэб күчлүдүр вэ һэр дэфэ јени рәнклэр, јени чаларлар газаныр, охучу фикрини дә јени гатлара, јени үфүглэрэ доғру кенишлэндирир.

Шаир көстэрир ки, мәнә, көзэллик, лэјагэт пај кими верилмир, ону газанмаг лазымдыр: севкидэ — сэдагэтлэ, ел-оба гаршысында — фэдакарлыгла... Буна көрэ дә шаирин дөзүмсүз, эсэби сәсиндэки сэртлик бизэ тэбиш көрүнүр. Чүнки о, һәмшишэ эсарэтэ, һаггсызлыға, «нөкэрчилијэ» дөзүмүн, «гузу сакитлијинин», «гул итаэткарлыгынын» — јә'ни мәнэви өлүмүн барышмаз дүшмәни кими чыхыш едир. Бу бахымдан да Шәһријара мүрачиэтлэ дедији: «Өз һаггына биканэ олан Бэхтијар олмаз!» сөзлэри, эслиндэ, онун бүтүн јарадычылыг јолуна ишыг салыр.

Вахт өлчүлэри, көрүш вэ ајрылыг өлчүлэри, сәрһэд өлчүлэри... Бэхтијар Ваһабзадэнин јарадычылыгы инсанын мәнэви вэ ичтимаи бүтөөлүјүнэ мане олан һэр чүр чәпэрлэрэ гаршы үсјан поезијасыдыр. Бу, китабдакы бир чох ше'рэ күчлү вэтәндашлыг пафосу ашыламышдыр вэ шаирин бу күнүн һадисэлэринэ нечэ һәссаслыгла чаваб вердијини, өз халгынын кечмиши вэ кэлэчэји илэ нечэ сых бағлы олдуғуну бир даһа көстэрир.

Өмрүмүзү күнә, аја бөлмүшүк,
Мин арзуја, мин диләја бөл көрүм.

Белә дүшүнчә тәрзи Б. Ваһабзадә үчүн чох сәчијјәвидир вә бу күнүн үмули һавасына ујарлыдыр...

Өмрүн мә'насыны, һәјат јолларында газандығымыз вә итирдијимиз шејләр арасындакы һисбәтләри ахтаран шаирин гаршысына јени-јени суаллар чыхыр. Бәхтијар Ваһабзадәнин поезијасында он илләр боју давам едән фикир чарпышмаларынын, мә'на ахтарышларынын, кәнчлик еһтирасынын көкү дә бурададыр.

«Өмүр јолум — ичимдәки өүрушларым!» Бу да өмрүн мә'насыны кәзән мүәллифин кәлдији нәтичәләрдән биридир. Марағлыдыр ки, шаир үрәјиндәки өүрушлар кәскинләшдикчә поезијанын гәләбәләри чохалыр, удузулан раһатлыг, чансағлығыса, газанылан ше'рин јени поетик зирвәләридир, мә'нәви өлүмсүзлүкдүр...

Китабдакы «Атылмышлар» поемасы тәкчә Бәхтијар Ваһабзадәнин јох, үмумијјәтлә, мүасир Азәрбајчан ше'ринин уғурлу аддымларындан сајылмалыдыр.

Бир мәгамда бирләшән сүжет хәтләри, һәјатын бир мөвгедән саф-чүрүк едилән ајры-ајры гәтләри — Бәхтијар Ваһабзадә јарадычылығына хас олан драматизми, поетик вүс'әти, күчлү вәтәндашлыг пафосуну, чанлылығы бир даһа парлаг шәкилдә нүмајиш етдирир...

Китаб «Пајыз дүшүнчәләри» адландырылмышдыр. Сон ше'рләрини вә мүхтәлиф вәхтларда јаздығы ән јахшы әсәрләрини әһәтә едән бу мәчмүә өмрүн јеткин јашында, барлы-бәһрәли илләриндә мүәллифин өзүнә вә охучусуна үзүағлыгла вердији һесабат кими сәсләнир.

Көркәмли шаиримизин јени ше'рләр топлусу бир даһа нүмајиш етдирир ки, мүасир дөврдә халгын тәлејинә јанмајан, ел-обаја һәгигәтин јолуну нишан вермәјән, битәрәф, либерал јол тутан, фикир јох-суллуғуну јаланчы заһири парылтылар архасында кизләдән поезија — күчсүз, кәрәксиз поезијадыр. Әдәбијјатын идеја вә проблемләри һәмишә халгын тәлејиндән доғур. Бәхтијар Ваһабзадә исә өз јарадычылығында халгын үрәјиндәки «сары симә» тохунмағы бачарыр.

САБИР РҮСТӘМХАНЛЫ